

Den lokale samtidshistorie

Af Harry Haue, Johs. Nørregaard Frandsen og Knud Holch Andersen

»...indlejret i mange – ja muligvis i hvilken som helst – af hverdagens begivenheder ligger der et koncentrat af et helt århundrede«.

(Peter Høeg: Forestillingen om det 20'århundrede, 1988).

Bodils Barndom

Den skønlitterære forfatter Marianne Larsen påbegyndte i 1989 med udgivelsen af *Gæt hvem der elsker dig* en romanrække, der skildrer pigen Bodils opvækst i et dansk provinsmiljø, nærmere bestemt omegnen af Kalundborg i 1950'erne og 1960'erne.

Mens slægten – repræsenteret ved bedste-forældrene – er fiskerbønder, så glider hendes forældre efterhånden ind i heltids industriarbejde, skønt de bliver boende på ejendommen og skønt i hvert fald faderen fastholder, at han først og fremmest er landmand. Moderen får eksempelvis job på det stærkt ekspanderende Carmen Curlers. Bodil selv bliver det led, som ikke rigtig længere hænger sammen med kæden bagud. Hun får som den første i familien realeksamen, siden studentereksamen, og stiler dermed ind mod byernes voksende mellemlag af bogligt uddannede.

Det er romanprojektets kunstneriske ærinde at skildre, hvordan Bodil må tilegne sig et nyt sprog og en ny omverdensorientering, som er radikalt anderledes end den bagage af erfaringer, der knytter sig til fiskerbøndernes og dermed opvækstens livsverden. I nærheden af hjemmet ligger en lille landskabsformation, en landtange ud i Kalundborg Fjord, som hedder Gisseløre og i lokaltale blot Øret: »Det er, fordi her kan jorden høre, hvad himlen siger, så hedder det Øret ...Det siger Mormor«. Men på Gisseløre er et mægtigt netværk blevet placeret, radiostationen med

master og tårne, og Bodil spekulerer bekymret over, om jorden nu vil kunne høre, hvad himlen fortæller.

Bodils hjem kaldes Stenhuset. Det ligger på en klint af ler, sand og sten, som lokalt altid er blevet kaldt Stenbunken. Huset har en revne i gavlen. Det har det altid haft; sprækken stammer fra den gang, murværket satte sig, og der er ikke nogen, der hidtil har spekuleret på det som noget problem. Indtil en ingeniør fra den nærliggende klinkefabrik en aften holder et foredrag i forsamlingshuset. Om den grund, lokalitetens huse er bygget på, fortæller han: »Det er plastisk ler. Det forskubber sig under dem«. Plastisk ler – ordene bliver dæmoniske, det velkendte område med dets klinger og små oversvømmelser og rytmer får en ny dimension af farlighed og fremmedhed. Revnen i Stenhuset får faretruende karakter. En ny tids ord og begreber har med et slag forandret og fremmedgjort den fortrolige verden. En tilværelse, der byggede på traditionelle og stabile erfaringer, glider som på plastisk ler, der i øvrigt er et værdifuldt materiale for den lokale klinkefabrik, der ved at få adgang til grunden under husene kunne udvide produktionen og skabe flere moderne industriarbejdspladser. Skabe udvikling og fremskridt.

En moderne folkevandring

Den økonomiske og teknologiske udvikling skabte grunden under velstandssamfundet og udløste en moderne folkevandring i Danmark i årene mellem 1950 og 1970. En række traditions- og livsformsbærende erhverv, knyttet til landbrug, småhåndværk og lokalhandel mistede terræn, mens industrien blev økonomisk dominerende, og de nye mellemlag af bogligt uddannede blev absolutte smagssættere, kulturbærende og meningsdominerende. De såkaldt »store årgange« af børn, der popu-

lært sagt er produceret bag mørklægningsgardinerne i de kolde vintre i begyndelsen af 1940'erne, fik så at sige historien foræret som en række af muligheder for uddannelse og siden fast lønindtægt fra jobs i det offentlige, mens deres forældre er flyttet mindst én gang og har bosat sig i de moderne satellitter af parcelhusbyggerier, der har ophævet grænsen mellem land og by.

Samtidig blev andelslandmanden, husmanden, den lille købmand og den klassebevidste industriarbejder frataget deres hidtil selvindlysende roller i historien. Et folk af relativt fastboende forandredes til et moderne »nomadefolk«: jobmæssigt, økonomisk, politisk, religiøst, moralsk og navnligt bevidsthedsmæssigt blev der skabt opbrud og et pendul med nye svingningstakter sat i gang.

De nye elektroniske massemedier samt stærkt udvidede skole- og uddannelsesmuligheder sørgede for den sidste fernis på det bræt, som ændrede økonomiske og sociale vilkår allerede havde tilhøvet. Gamle forskelle og lokalt centrerede samfund ophørte med at bestå. Det er beklageligt, fordi også rigdomme af egnsbetonede vaner og dialekter dermed forsvandt, men samtidig absolut ikke at beklage, fordi en række benhårde, kyniske stemplingsmaskiner, undertrykkelsesformer og tørre tærsk også røg med. Et nyt urbant gennemsnitsdanmark rejste sig nu med forstædernes livsform og den moderne udgave af en kernefamilies forbrugsmønster som centrum.

I *Dansk socialhistorie*, bd 7, 1980, som dækker perioden 1940–83, er ændringerne i befolkningssammensætningen fremstillet. En mere markant skildring af skiftet fra landbodomnans til byboens og lønmodtagerens Danmarksbillede findes i Søren Mørch: *Den nye Danmarkshistorie 1880–1960*, 1982. Den voldsomste omvæltning sker i landboernes livsverden. Det har en række etnologer behandlet. Eksempelvis Palle Ove Christensen: *En livsform på tvangsauktion*, 1982, Gunnar Solvang: *Husmandsliv. En etnologisk skildring af livsvilkårene i Rønhavekolonien på Als 1925–80*, 1984, Johannes Møllgaard: *Landbrugets livsformer*, 1984, samt Marianne Zenius: *Landbokvinden i det 20. århundrede*, 1982. Endelig er der det

centrale teoretiske værk om livsformsundersøgelser, Thomas Højrup: *Det glemte folk. Livsformer og centraldivergering*, 1982, der bygger på undersøgelser af udvalgte familier i Salling. Dette værk skabte et opbrud i etnologien med sin introduktion til et struktureret, analytisk livsformsbegreb. Desværre er det ikke ubetinget et positivt opbrud. Mens etnologiens styrke har været dens stofflige konkretethed, så har Højruks rummelige kategorier været med til at skubbe efterfølgende folkelivsundersøgelser over i nogle abstrakte begrebsdannelser, som tenderer mod at undergrave konkretheden og stoffligheden. En fornyet interesse for *lokalhistorie* er et synligt resultat af, at mange har oplevet en udviskning af traditionelle forskelle og en anonymisering af livsformerne. Dertil kommer den stadig større integration i et fælles-Europa. I disse år opstår og vokser en lang række små lokalhistoriske foreninger og arkiver. De er som regel spændende at besøge, for de er iværksat og drevet af lokale ildsjæle, der brænder for deres historie. Disse lokalarkiver eller -foreninger beskæftiger sig oftest med det område, som *sognet* afgrænser, dvs. at de i erindringen genopretter det gamle lokalsamfund: den administrative og politiske enhed, som sognene udgjorde gennem et årtusinde, indtil de nye storkommuner tog over senest 1. april 1970.

I dag følges administrative inddelinger og kulturelt bestemte lokalgrænser sjældent ad. Derimod svarede de mange sogne- og købstadskommuner, der eksisterede før loven om storkommunerne trådte i kraft, tilsyneladende ofte til en folkelig opfattelse af tilhørsforhold. Det vakte en ikke helt ringe folkelig rørelse, da da de tidligere kommunegrænser, der i de fleste tilfælde var identiske med kirkesognene, blev administrativt sløjfede, og der skete sammenlægning til i alt 275 primærkommuner. I landkommunerne skulle det ene minicenter ikke have noget af at dele status med eller måske ligefrem blive underlagt nabosognets tilsvarende center. Derfor tog en lang række af de nye landkommuner navn efter én eller anden ubetydelig lokalitet i stedet for at gøre en af de gamle kommuners navne til det fælles. Kommuner med omegnsstatus til en købstad skulle tilsvarende heller

ikke have noget af at blive ædt med hud og hår – og få højere skatteprocent – af den større bykommune.

Det blev de nu alligevel! Sognerådernes forhandlingsprotokoller op til den tvungne overgivelse i 1969–70 er tavshedsbelagte materialer, men kan man i forskningsøjemed få adgang til dem, kan de være guldgruber til forståelse af et stykke dramatisk nutidshistorie.

Men de gamle kommunegrænser trives altså i bedste velgående, naturligt nok stærkest hos den midaldrende og ældre del af befolkningen. Måske netop fordi de hævdvundne afgrænsninger blev ophævet ved en *centralpolitisk* beslutning, lever de nu mange steder videre som næsten mytologiske grænser i lokalbevidstheden.

Det er et markant eksempel på, at administrative grænser forvandles til kulturelle eller identitetsmæssige afgrænsninger. Men på hvilke præmisser? For de gamle kommuner har i en vis forstand aldrig haft så stor *bevidsthedsmæssig* betydning, som da de blev nedlagt. En epoke med dens frembringelser tydeliggøres og træder frem i en aura, når epoken går under, som den tyske kulturkritiker Walther Benjamin formulerede det. Den kan sættes i tale og gøres til genstand for en symbolisering, fordi der er skabt en indsigtsgivende afstand.

Bevidsthedens lokalhistorie

Bevidsthedshistorie er et nyere videnskabeligt område, der undersøger værdiopfattelser og holdninger i en given social og kulturel sammenhæng, og som analyserer forholdet mellem herskende og beherskede tankeformer på et givet tidspunkt. En bevidsthedsform, der har domineret i en befolkningsgruppe på et eller andet tidspunkt, har som regel efterladt sig kildemæssige spor, for det er de dominerende bevidsthedsformer, der bliver historieproducerende. Men bevidstheden er større og mere omfattende end de spor, den måtte have efterladt sig. Bevidsthedsdannelsen rummer også drømme, forestillinger, ønsker og valgmuligheder. Den rummer i sig en række *mulige* spor, en række *mulige* historier,

der ikke materialiserede sig, og som det derfor er vanskeligt at gribe om, men som ikke desto mindre var en del af bevidstheden og dermed et stykke levende eller levet kultur.

Et omfattende eksempel på kultur- og bevidsthedshistoriske studier og materialesamlinger findes i forsknings- og formidlingsprojektet: *Dansk kulturhistorie og bevidsthedsdannelse*, der er udkommet med mere end 20 bind under hovedredaktion af Povl Schmidt fra Odense Universitet siden 1975. Hovedparten af bindene i denne serie beskæftiger sig med emner fra perioden 1880 til 1920, men en række synsvinkler og metodiske greb er særdeles anvendelige på samtidshistoriske forhold. Specielt kan man pege på Povl Schmidts udgivelse af Severin Veiersøes dagbog under titlen *Hendes ansigt i ethvert pigeansigt*, 1987, hvor der i efterskriftet »fiktionens virkelighed« føres en diskussion om arbejdet med et fortalt stof som indgang til forståelsen af de mange måder, erfaringer tilegnes på. Det er en diskussion, Povl Schmidt viderefører og udvider til at omfatte en række litterære og sproglige former i værket *Indføling og afstand*. I øvrigt har han udsendt et nyfundet materiale som tillæg til Veiersøes dagbog under titlen *Dit billede i min sjæl*, 1988.

Kunstneriske skildringer og skønlitterære værker er ikke bare gode inspirationskilder i studiet af samtidshistoriske forhold, de kan også være væsentlige vinduer ind til bevidsthedens historie. Bevidsthed er jo en sær flydende størrelse. Men kunstnerens formgivning af et stof, beretterens tilrettelæggelse af sin fortælling, kan føre læseren med ind i lag af erfaringer, der nok er fortidige, men som stadig er levende konflikter for kunstneren.

Fra slutningen af 1970'erne begynder der at udkomme en række danske romaner, som stiller spørgsmål til sider af den nævnte »folkevandrings« gevinster og omkostninger. Det er vandringer fra land til by, det kulturelle skifte fra det landbodominerede til det urbane dominerede Danmark, der bliver et stærkt motiv og tema i litteraturen. Det er værker, som er skrevet af Kirsten Thorup, Arthur Krasilnikoff, Vibeke Grønfeldt, Gynther Hansen, Christian Skov, Grethe Stenbæk Jensen, Marianne Larsen, Knud Erik Peder-

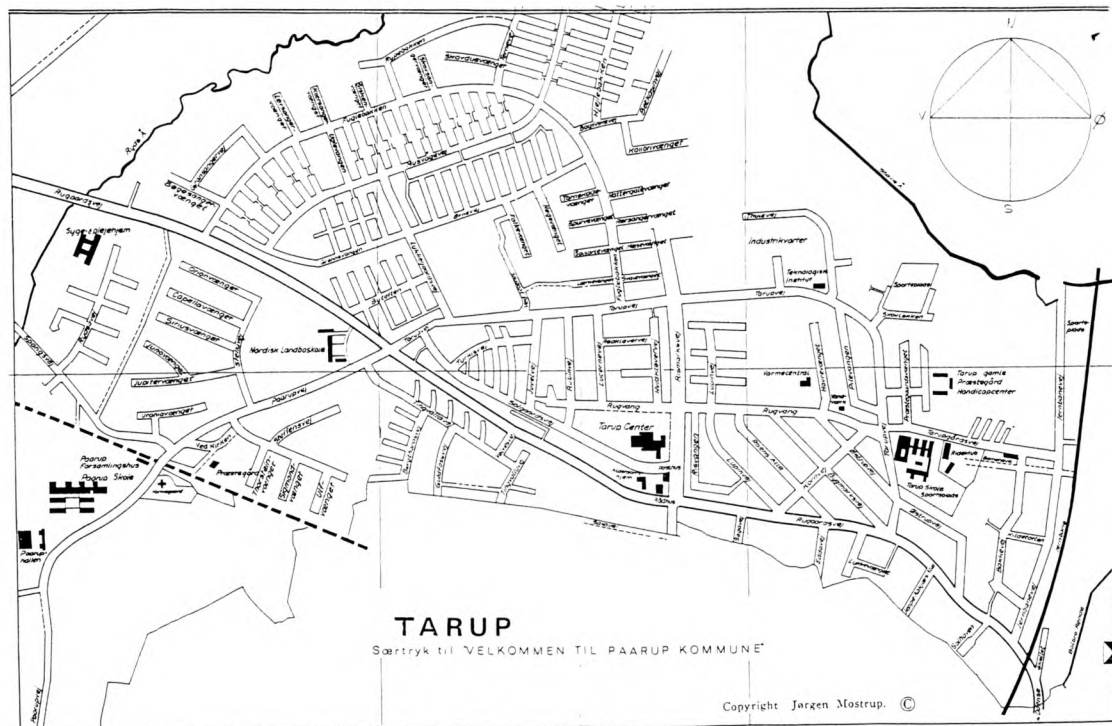

Fig. 1. Den nye bebyggelse i Tarup. Særtryk af »Velkommen til Pårup Kommune«, 1965.

sen og Knud Sørensen, for nu at angive en bredde og for at nævne nogle væsentlige.

Hvad ligger der under de moderne omgønsbebyggelser og omfartsveje? Hvem er det »jeg«, som jeg huser inden i mig selv? Disse forfattere er for de flestes vedkommende født i provinsen. De har selv gjort turen med. De taler med et moderne sprogs fortællestemme og etablerer gennem fiktionen den samtale med fortidens »jeg«, som blev frataget sit sprog undervejs. Deres bøger rummer lokalhistorie, fortalt gennem sansningens sprog. Vi skal også henvise til en meget smuk og inspirerende bog, nemlig Jens Smærup Sørensen (red.): *Danske omgivelser, en topografisk antologi*, 1985, med gennemgående fotografier af Kirsten Klein, hvor en række skønlitterære forfattere i essayets form skildrer dansk landskabshistorie i forvandlingernes tegn.

Nu er skønlitterære værker naturligvis kun én måde at nærme sig samtidshistoriske forhold på, og en måde, som ikke kan stå alene. Men det er de daglige praksisformer, hverdagslivets rytmer og gøremål, der præger og bestemmer erfaringer og bevidsthed i langt

højere grad end det er ideologier og intellektuelle strømninger. Og skildringer af det konkrete hverdagsliv er skønlitteraturen rig på.

En moderne bebyggelseshistorie

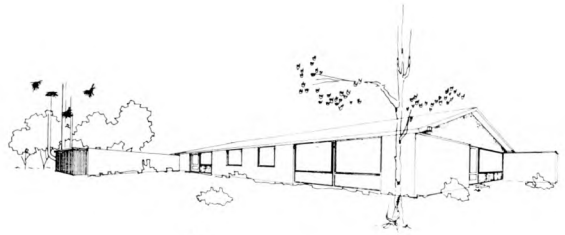
Studiet af efterkrigstidens byggeboom rummer en nøgle til at forstå væsentlige sider af den store forandring, der er sket i de fleste danskernes hverdagsliv. I den 15-årige periode fra 1958 til 1973 blev der bygget ca. 750.000 familieboliger i Danmark, heraf er langt hovedparten fritliggende parcelhuse. Danskerens livsrum blev skalmuret, praktisk, funktionel med hårde hvidevarer, varmt vand i hannerne og toilet med vandkloset.

Det er uomgængeligt at studere udgivelser fra Danmarks Statistik som *Statistisk tiårsoversigt* og *Statistisk Årbog*, hvis man skal danne sig et billede af hverdagslivets konkrete forandringer i disse år. Her kan man f.eks. år for år følge den eksplosive vækst i antallet af forskellige typer varige forbrugsgoder.

Boligstandarden steg kolossalt med privat-

MODERNE EKSKLUSIV VILLA MED 5 VÆRELSE OG CARPORT..

type H

Kvalitetsbyggeri i topklasse.

LYKKEGAARD

Parken

i ODENSE
byder Dem
velkommen

-det er
fordelagtigt
at bo i
ODENSE

Mellemhuse

Pris med vej, kloak og kurstab betalt

Udbetaling

Månedlig ydelse

Prioritering:

5% Kredittøring

5% Hypotekforening

6% Provinsb. Reallånef.

7% -

6% Jens P. Koch & Co. A/S

Fuld udbetaling til faste lån

Årlig ydelse af faste lån

Endehuse

Pris med vej, kloak og kurstab betalt

Udbetaling

Månedlig ydelse

kr. 138.000,-

kr. 5.000,-

kr. 795,-

kr. 48.000,-

kr. 16.000,-

kr. 28.000,-

kr. 12.000,-

kr. 29.000,-

kr. 133.000,-

kr. 2.621,-

kr. 960,-

kr. 2.156,-

kr. 1.466,-

kr. 2.337,-

kr. 9.540,-

kr. 7.203,-

kr. 140.000,-

kr. 6.000,-

kr. 805,-

Hvorfor betale indskud og leje ----- når det er billigere at eje

Dejlige stue - soveværelse med mange indbyggede skabe - børneværelse - entre med skabe - flisebadsværelse - køkken med elkølmur, køleskab, elud-sugning samt spisebænk med bord og stole.

Renterne er
Deres husleje

Udhus med fuldautomatisk vaskemaskine

Centralvarme tilsluttet kommunal fjernvarme

Afdragene
er Deres
opsparing

Blitzbehandlede parketgulve i alle værelser og entre - vinyl på køkkengulv og stiftsmosaik i badeværelse - indvendige døre i mahogni, hoveddør i teak - termoruder i opholdsstue - dobbelte "Perspektiva" vinduer i øvrige værelser og køkken.

Huset er opført i gule sten med tag af eternitkifer

Grunden er ca. 350 m² stor med flisebelagt solterrasse, indgangstiliser er lagt og hæk plantet.

Førver og tapeter så vidt muligt efter købers eget valg.

Det er lige til at flytte ind i.

Husets regnskabsmæssige driftsunderskud ca. kr. 6.300,00.

Kan bringes til fradrag på selvangivelsen.

betyder KVALITETSBYGGERI I TOPKLASSE

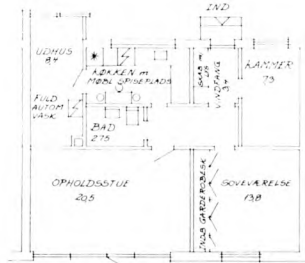

Fig. 2. Lykkegaard-Parken. Collage af tilbudsmateriale fra byggefirmaet Jens P. Koch og Co.

rum til børn og unge, med bekvemmeligheder og med stærk forøgelse af sundhed og velvære. Til gengæld blev livsrummet tømt for en række traditioner og ritualer. I hundredtusindvis af danskere skiftede fra landboomgivelser til urbane forhold. Ofte var det slet ikke nødvendigt at flytte geografisk, for enten kom byen til dem i helt konkret forstand, eller også blev man industriarbejder og dermed pendler. Andre hundredtusinder flyttede fra Københavns og købstædernes gamle bykerner, hvorved bykvarterer, der naturligvis ikke er mindre traditionsbærende end landsbyer, også blev tømt for liv.

Alle mødtes i selvvalgt anonymitet i omegnen. Her er man ikke fortrolige med de enkelte slægters særheder. Man deler ikke historie, kender ikke hinandens; og man er slet ikke fortrolig med landskabet. Danskeren bor fra nu af i måneringe af nye parceller rundt om byerne og rundt om landsbyerne. Sovebyer kaldes de, men det er et galt begreb, for ganske vist pendles der til og fra arbejde og til og fra indkøbssteder, men arbejde og indkøb er skam langt fra et fuldt dagsværk for den moderne dansker, der har opbygget et stort tredje livsområde omkring fritids- og hobbyaktiviteter. Livet leves med foretagsomhed

og gemytlighed i de tilsyneladende døde måneringe. Om denne foretagsomhed udenfor arbejdstiden handler Erik Ib Schmidt: *Behøver vi at nå det hele*, 1990, og samme forfatter m.fl.: *24 timer i døgn*, 1990.

De nye bebyggelser lægger sig tilrette hen over tidligere landboområder. Der bor vi.

Lad os kigge nærmere på ét af de nye boligområder. Det kaldes Tarup-Pårup og ligger i vestkanten af Odense. Pårup kommune hed det tidligere og var et selvstændigt land- eller omegnssogn, indtil kommunalreformen i 1970 hentede denne og 10 andre kommuner i omegnen ind under Odenses administrative vinger. I 1950 boede der 3.000 i Pårup kommune. I 1960 var tallet sindigt steget til 3.200. Men i 1970 var indbyggertallet steget eksplosivt til op imod 9.000.

En bebyggelseshistorie, som disse tal antyder, er spændende og eksemplarisk for adskillige lignende omegnbebyggelser. Indtil boom'et satte ind, var området sådan skruet sammen, at der eksisterede en traditionel lille byzone omkring lokaliteten Tarup, som over et langt spand af år var vokset ud fra og sammen med Odense. Desuden var der en ydre zone med landsbyen Pårup. Mellem Pårup og Tarup lå et stort åbent landbrugsområde med lokaliteten Snekstrup og i øvrigt med en række større og mindre ejendomme. Sognerådet så i 1950ernes slutning for så vidt gerne et boligbyggeri ude i kommunen, men det skulle komme inde fra Tarup og ikke gå for stærkt, for der var gode landbrugsjorder i mellemzonen, og sognerådet var domineret af bønder.

I 1959 ansøgte byggefirmaet Jens P. Koch og Co. om byggetilladelse for et mindre antal huse i mellemzonen. Koch, der siden udviklede sig til én af 1960ernes store byggemata-dorer – på Fyn uden sammenligning den største – var i gang med at opkøbe landbrugs-ejendomme omkring Snekstrup. Imidlertid af-slog Pårup sogneråd hans anmodning om ud-stykning og byggetilladelse. Koch ankede afgørelsen til boligministeriet, der meddelte byggefirmaet og kommunen, at hvis kloake-ringsforholdene blev bragt på niveau, så kunne Jens P. Koch bebygge de omhandlede

arealer. Firmaet lod en stor kloakeringsplan udarbejde og gik i gang. Fra 1960 blev der bygget i hundredvis af huse, gade for gade, med kloakering og fjernvarme foran sig. Gadeforløbene er tilrettelagt efter et blodåresystem, biler skal kunne difflundere ud og ind i kvartererne, men i virkeligheden er gadenet-tet determineret af et underjordisk system af kloakrør og fjernvarmenet.

I 1969 boede der som nævnt op imod 9.000 mennesker i kommunen. For over 60%’s vedkommende kom de inde fra Odenses midtby. Pr. 1. april vendte de så at sige administrativt hjem igen, for med kommunalreformen åd Odense sine aflæggere.

Tarup-Pårup er kendt som et pænt, jævnt område, hvor middelstanden bor. Der er lidt problemer med ungdomskriminalitet, men det er småting.

Byggeriet fra 1960erne består dels af rækkehuse, dels fritliggende typehuse. Det er godt, solidt og sundt byggeri, og den industrielle fabrikation er udnyttet fornuftigt. Det kostede 5.000 kr. i udbetaling at erhverve sig et Koch-rækkehus. I en høj-inflationstid havde de fleste indkomster mulighed for at investere i en sådan bolig: den lille mands villa.

Hvordan indrettede man sig? I et spændende nummer af Dansk Kulturhistorisk Museumsforenings årsskrift, *Arv og Eje*, 1989, med tematitlen »boligform og livsstil«, vurderer en række etnologer sådanne parcel- og rækkehuses indretningsdesign. Skriftet kan udmærket tjene som indfaldsvinkel til det forskningsarbejde, som museernes samarbejdskreds om boligkultur har igangsat. Med Thomas Højrup's strukturelle livsformsbegreber som en art facitliste konkluderer forskerne, at man gennem de tegn og symboler, som 1960ernes møbel- og indretningsvalg udtrykte, stræbte efter opstigning mod en »karriere-livsform«.

Det er vel ikke usandt. Mere interessant er imidlertid den *tidløshed*, der gik igennem 1960ernes nye boligindretning. Vi befinder os i teaktræets epoke. Møbler og faste tæpper solgtes under slogans som »Tidløst indrettet«, og alle steder blev der lagt vægt på det rent funktionelle, ikke det historisk tegngivende. Der signaleredes om *frigørelse* fra traditioner,

Fig. 3. Ejeren har sat sit personlige præg på Jens P. Koch-rækkehus, Holluf Pile ved Odense.
Fotograf: Gurli Nielsen.

fra fortidens spor. Ud med det gamle, og en ny afslappet gemytlighed synes at have været hovedkoden. Man *ville* den nye tid, og pendlingsafstanden til arbejdet var en fordel, fordi arbejdet så var skjult. I tilgift havde de industrielle virksomheder fået indrettet omklædnings- og badefaciliteter, så man ikke længere kunne skelne maskinarbejderen fra kontormanden. Man ville være urbane fritidsdanskere!

Det er bemærkelsesværdigt, at da et flertal af danskere nu i kraft af pengeregighed fik frihed og lejlighed til at vælge efter smag, så valgte de stort set at have samme smag og at indrette sig hyperkonformt og fuldstændig snyde-ens. Det vigtigste ved de nye bosætningsformer synes at være deres vilje til at befri sig fra historie. Nu skulle sporene af historien væk med dens sociale stemplinger, dårlige tænder og irriterende nøjsomhed.

Men det er ikke hele sandheden. Billederne rykkede med. Billederne af slægten, af skovbryn og engdrag, eller ofte af gårde eller huse, som man selv var født i. Og der hænger stadigvæk i snesevis af gamle vognhjul som øjne,

der skuer fra gavlens symbolske revner tilbage i tiden. De ligger der, husene og omegnens måneringe som en gigantisk tekst, skrevet i skalmur og slanke cypresser eller enebær som drømmen om at ville være fri for en historie, der altså alligevel ikke vil slippe, og som ikke vil holde sin mund. De ligger der som et nyt konfliktfyldt skriftsprog, der vil objektivere uden at kunne.

Folk i Tarup-Pårup vil også have en historie, der rækker længere tilbage end parcelhusets. Her findes et meget veletableret lokalarkiv og en medlemsstærk lokalhistorisk forening. Den fik for et par år siden endelig gennemført, at Odense Kommune skulle opsætte skilte, der synliggjorde de gamle, nu forsvundne lokaliteter som eksempelvis Snestrup. Her bor vi, og her har vi rod! I øvrigt er det helt eksemplarisk for et område som dette, at ingen gerne vedkender sig at bo i Odense: »Vi bor i Tarup-Pårup!«

Den historie, der rodes med i snesevis af omegnsbebyggelser som det her beskrevne, er i nogen grad *stedfortrædende*. Lokalhistorien før

Fig. 4. Mejetærsker af første generation, Mors 1956. Men »mejetærskeren går ikke til gymnastik om aftenen og malkemaskinerne danser ikke polka« (Knud Sørensen: *Bondeslutspil*, 1980, s. 55).

Foto: Morsø lokalhistoriske Arkiv.

1960 er i hvert fald for tilflytternes vedkommende ikke direkte deres egen historie. Måske er vores egne, moderne historier skyllet ud i Danmarkshistoriens største kloakeringsprojekt.

Men udgangspunktet for at komme i dialog med egne forudsætninger er naturligvis tilgængelsen af dens atomiserede elementer. At få øje på de valg, der blev truffet og deres konsekvenser, det er hvad lokalhistorisk kulturanalyse kan være med til og igangsætter af. Det kræver dybtgående viden om de konkrete, lokalt eller regionalt bundne historier.

En nyttig bog med tematiske artikler og oversigter over nogle igangværende forskningsarbejder er Charlotte Bøgh og Claus B. Olsen (red.): *Lokalsamfundsforskning – tendens og perspektiver*, 1989. Fra Historisk Institut ved Odense Universitet er kommet – ud over 10-bindsværket om Odense bys historie – bøger om Fyns landskabskulturelle historie, senest Per Grau Møller: *Fra landsby til soveby. Landbe-*

byggelsen og dens økonomiske og kulturlandskabelige forudsætninger på Fyn, 1770–1965, 1990.

Erhvervs- og socialhistorie

Den nye parcelhus-kultur var et produkt af en omfattende modernisering af det danske erhvervsliv. Det gamle hovederhverv, landbruget, blev udsat for en dramatisk udvikling. Alene i 1960'erne blev der nedlagt 60.000 landbrug og mere end 100.000 mennesker måtte søge beskæftigelse andetsteds.

Denne proces kan give anledning til en række undersøgelser på lokalt plan. En afgørende faktor i udviklingen var ny teknologi i form af arbejdskraftbesparende maskiner og redskaber, hvad der skabte en hel ny branche af maskinforhandlere og -stationer. Man kan anføre traktoren som eksempel og symbol: hvordan blev traktoren markedsført? hvilken modstand var der mod den? – hvilke drifts-

mæssige konsekvenser havde den for forskellige typer af landbrug? Ved hjælp af erindringsmateriale, regnskabsmateriale fra enkelte landbrug og materiale fra landbrugs-konsulenternes virksomhed kan både denne og andre driftsmæssige omlægninger belyses.

Et iøjnefaldende træk i den strukturelle ændring er husmandsbrugets afvikling i løbet af 1960'erne og 1970'erne. Her er der tale om et afgørende brud i forhold til udviklingen i første halvdel af århundredet. Hvordan forløb denne proces i enkelte egne, og hvilke konsekvenser fik den for de berørte familier og for landbøkulturen som helhed? På såvel mindre som større bedrifter skete der et opbrud i det traditionelle familie- og kønsrollemønster. Undersøgelser af f.eks. ændringerne i landhusmoderens arbejdsvilkår og sociale funktioner vil have forklaringsværdi for et meget stort antal nulevende kvinder.

Landsbyen som helhed blev udsat for en funktionstømning, en række butikker og mindre virksomheder mistede eksistensgrundlaget, men samtidig skete der en tilflytning af nye sociale grupper. Hele dette opbrud kan belyses ud fra økonomiske, sociale eller demografiske synsvinkler.

I købstaden – et begreb, der simpelthen forsvandt som følge af udviklingen – var forandringsprocessen ikke mindre iøjnefaldende. Man kan få et hurtigt indtryk af det ved at sammenligne det relevante bykort i Traps seneste udgave fra 1950'erne med den aktuelle virkelighed.

Et væsentligt undersøgelsestema vil være industrialiseringsprocessen. Den har to retninger. I en række byer blev veletablerede og økonomisk betydningsfulde virksomheder nedlagt eller flyttet. Samtidig medførte den såkaldte »anden industrielle revolution« fra slutningen af 1950'erne dannelse af helt nye og omfattende industricentre. Begge processer har haft betydelige sociale konsekvenser for den involverede arbejdskraft og præget den samlede byudvikling.

Et kig i vejviseren eller i en lokal telefonbog fra 1950'erne vil hurtigt afsløre, at hele erhvervsmønsteret har ændret sig radikalt: et

stort antal detail-butikker og mindre værksteder er forsvundet; samtidig er nye butikstyper og nye former for servicevirksomhed vokset frem. Også denne proces har haft omfattende konsekvenser for arbejdsvilkår og familiemønster.

Storbyen Københavns forskellige kvarterer gennemløber en udvikling, der på en række punkter minder om købstadens. En afgørende forskel er fremvæksten af en række nye bysamfund i form af de såkaldte omegnskommuner med en række selvstændige funktioner, samtidig med at de lever i afhængighed af det nærliggende storby-city. Denne byudvikling er et væsentligt stykke moderne Danmarkshistorie og kan belyses fra både økonomiske og sociale synsvinkler.

Det gennemgående tema i strukturændringerne i såvel landbruget som byerhvervene og hele urbaniseringsprocessen er drønet fra bilerne. En række traditionelle transportmidler tabte terræn: jernbaner, småskibsfart og færgefart; bilismen satte dagsordenen for udviklingen og i løbet af 1960'erne blev en helt ny infrastruktur skabt. Danmark blev et særdeles mobilt samfund med omfattende konsekvenser for såvel familiers som virksomheders udfoldelsesmuligheder. Bilen repræsenterer en håndfast form for frigørelse, der også har sat sig bevidsthedsmæssige spor. Her venter spændende lokale historier på at blive fortalt.

Problemformulering og perspektivering er afgørende for kvaliteten af den lokalhistoriske undersøgelse – også når det gælder økonomiske og socialhistoriske udviklingslinjer. Trods den begrænsede forskningsindsats er lokalhistorikeren ikke overladt til at færdes uden kort og kompas. Adskillige oversigtsværker og håndbøger står til rådighed.

Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen: *Velfærdsstaten 1940–1978*, *Dansk Socialhistorie* 7, 1980 rummer dels en bred fremstilling af udviklingen, dels en grundig og omfattende litteraturvejledning. Det samme gælder det nyudkomne bd. 8 af Gyldendals *Danmarkshistorie*, 1990, skrevet af Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger. Dertil kommer samme værks bd. 9, der rummer en omfattende histo-

Fig. 5. Med bilen blev arbejdskraften mobil. Husmand Johs. Søndergaard fra Vang i Thy ved sin nyerhvervelse, 1955. Foto: Lokalhistorisk arkiv for Thisted Kommune.

risk statistik, udarbejdet af Hans Chr. Johansen.

Specielt for landbrugets vedkommende kan der etableres overblik og hentes litteraturvejledning i *Det danske landbrugs Historie IV, 1914–88*, 1988, skrevet af Erik Helmer Pedersen.

En indføring i den industrielle udvikling kan gennemføres ved hjælp af Hans Chr. Johansen: *Industriens vækst og vilkår 1870–1973*, 1988. Værket er led i et større projekt »industriens vækst og vilkår«, der blev iværksat i 1984. En nyttig håndbog kan være Sv. Aage Hansen: *Økonomisk vækst i Danmark, II: 1914–1970*, 1974.

En omfattende introduktion til hverdagskulturen, set fra etnologiske og sociologiske synsvinkler, kan hentes i *Dagligliv i Danmark i vor tid, bd. 1 (Samfund og familie) og bd. 2 (Arbejde og fritid)*, 1988 og 1989. Værket er redigeret af George Nellemann, Iørn Piø og Birgit Vorre.

I det socialhistoriske felt må man også være opmærksom på den lange række af undersøgelser af levemåder, udsendt af Socialforskningsinstituttet. Endelig vil det i mange tilfælde være muligt at uddrage lokale tal af Danmarks Statistiks mange tællinger og undersøgelser. At opbygge en lokalhistorisk statistik på dette grundlag burde være en naturlig opgave for ethvert lokalhistorisk arkiv.

Det lokale politiske system

Statens humanistiske Forskningsråd har taget initiativ til et større forskningsprojekt: »Dansk politik under forandring 1945–1985.« I en foreløbig rapport, udsendt i 1987 hedder det: »Forskning i den nære fortids og i samtidens politiske historie er en væsentlig opgave, som der ikke har været sat tilstrækkelige store ressourcer og kræfter ind på at tilgodese i de sidste tiår.

(...) Der findes ganske vist mange specialfremstillinger, der belyser væsentlige sider af udviklingen, produceret af faglige specialister til deres egne formål inden for tilgrænsende fagområder som statskundskab, økonomi og økonomisk historie, erhvervs- og samfundsbeskrivelse, kulturhistorie m.v., men arbejdet med sammenfatningerne og koblingerne af problemer og emner til empirisk dokumenterede længere forløb er opgaver, som uden historikernes indsats stort set får lov til at blive liggende urørte. Tiden er kommet, hvor behovene er blevet så åbenbare, at man ønsker at sætte øgede kræfter ind på disse felter.«

Set fra denne artikels perspektiv kan der være grund til at understrege, at den forskning, projektets planlægningsudvalg foreslår iværksat, overvejende er centreret omkring Christiansborgpolitikken og kun i meget be-

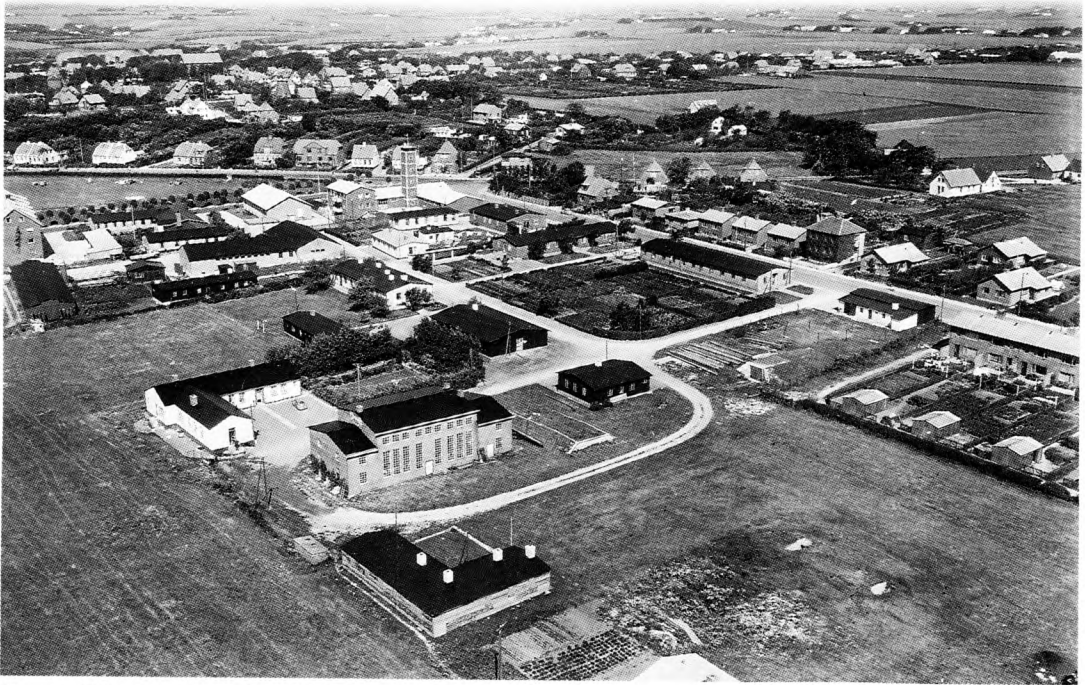

Fig. 6. Thistedes udkant, 1955. Villabyggeri fra mellemkrigstiden i baggrunden, arbejder-rækkehuse yderst til højre; i mellemgrunden de tidstypiske husvildebarakker; oprindelig bygget til værnemagtens soldater. I forgrunden er maskinfabrikken Cimbria på spring til en stor fremtid som international producent af kornlørringsanlæg.

De åbne marker blev 1970ernes industri- og parcelhuskvarterer.

Foto: Lokalthistorisk arkiv for Thisted Kommune.

grænset omfang lægger op til lokalhistoriske tilgange. Ikke at sådan tilgang er udelukket; rapporten peger netop på, at vælgervandring bør studeres og forklares historisk konkret og understreger, at de traditionelle lokale politiske kulturer er svækkede og at »nye interessesegmenteringer på tværs af traditionelle delingslinjer synes under opbygning«. De 6,2 mio. kr., som forskningsrådet har afsat til projektet er nu fordelt, og ingen af forskerne har inddraget lokalsamfundets politiske udvikling.

Vi vil gerne supplere rapporten med forslag til lokale indfaldsvinkler og dermed inspirere til – mens tid er – at erindre og bearbejde den politiske udvikling, sådan at dansk politik efter 1945 ikke kun udforskes ud fra en central synsvinkel, men at man også kaster lys over

den politiske udvikling i lokalsamfundet. Det kunne ske i et samarbejde mellem faghistorikere og amatører, der nu kan trække på resultaterne af den forskning, der er produktet af forskningsrådets initiativ. Med Gyldendals *Danmarkshistorie, bd. 8, tiden efter 1945*, (1990), skrevet af Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger, disponerer man over en kvalificeret håndbog med omfattende litteraturvejledning. Vi vil pege på fem hovedfelter indenfor *det lokale politiske system*, som det må være påkrævet at få belyst.

For det første må det være centralt at få kortlagt, hvordan partiernes styrkeforhold har udviklet sig i lokalsamfundet, herunder også i hvilken udstrækning de politiske interesser er kommet til udtryk udenfor partierne i form af særlige lokallister ved valgene. Hvor-

Fig. 7. Thisted ny industrikvartal ca. 1930. Bondens mark forvandlet til en blanding af større og mindre industri- og service-virksomheder.

dan har ændringer i lokalbefolkningens antal og sammensætning påvirket de politiske organisationer, herunder de politiske ungdomsbewægelser. I denne sammenhæng må det være centralt at få klarhed over, om netop dette lokalsamfund er i overensstemmelse med tendenserne på landsplan og få forklaret evt. lokale afvigelser i forhold til det generelle.

Væsentlige hjælpemidler til denne del af undersøgelsen er publikationerne fra Danmarks Statistik. En oversigt over dette kilde-materiale findes i *Statistisk Årbog*, hvor også den lokale stemmefordeling ved folketingsvalg er anført. Stemmefordelingen ved valg til sogne- og byråd findes i *Statistiske Meddelelser* og for valg til menighedsråd i *Statistiske Efterretninger*. I de lokale dagblade kan der findes mere detaljerede oplysninger om de sager, der har præget valgkampene, og de lokale partiforeninger vil måske ligge inde med protokoller og andre gode kilder. Som et nødven-

digt supplement kan der gennemføres interviews med såvel vælgere som valgte. Det er vigtigt at forberede sig grundigt og brug endelig bånd- eller videooptager! Sådanne interviews kan indgå i lokalarkivets samlinger og kan bruges i mange sammenhænge fremover.

De kommunale arkiver vil i mange tilfælde kunne bidrage med centrale oplysninger. I princippet gælder reglerne for det offentlige arkivvæsen også for de kommunale arkiver, og sådan praktiseres de af Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver. For mange af de større byers vedkommende findes der steno-grafiske referater af byrådets forhandlinger, og de er tilgængelige for alle. Odense er et eksempel herpå. Her må de kommunale arkiver udforskes. Indenrigsministeriet har i 1981 udsendt en bekendtgørelse om regler for bevarelse og kassation i kommunale arkiver, og med udgangspunkt heri kan man få en over-

sigt over, hvad kommunen burde ligge inde med. Endelig kan det fremhæves, at en del af de gamle sognekommuner har afleveret deres arkivsager op til 1970 til landsarkiverne. For Fyns vedkommende har landsarkivet ordnet disse arkivalier og udarbejdet registraturer i den udstrækning, kommunerne har været villige til at betale herfor. Carsten Egø Nielsen har i tidsskriftet *Arkiv nr. 8*, 1980 skrevet om ordningsprincipperne.

For det andet må kommunalreformens påvirkning af lokalsamfundets politiske liv være et centralt forskningsfelt. Der er skrevet en del herom og god inspiration kan hentes i Kim Furdal: *Da ti blev til én*, udgivet af Kolding Stadsarkiv i 1989. Heri findes der interviews med de lokalpolitiske aktører i Kolding-området og nogle overvejelser over, hvad man skal være opmærksom på, når interviewet bruges som kilde. I *Odense Bys Historie*, bd. 10 har Søren Eigaard indgående beskrevet kommunalreformens forløb i Odense. Det centrale må være at få undersøgt, hvordan de gamle råd blev købt ind i en ny kommunal struktur, og hvilke reaktioner, det fremkaldte. Igen er den lokale avis en god kilde og måske findes der endnu underskriftindsamlinger og valgmateriale. Blev der f.eks. efter storkommunedannelsen oprettet lokalråd, og hvornår vænnede sogneborgerne sig til at opfatte sig selv som storkommuneborgere?

For det tredje er det vigtigt at undersøge, hvem der har haft magten i lokalsamfundet. I *Kommunalhåndbogen* er der fortegnelse over sognerådsformænd, borgmestre, udvalgsformænd og de vigtigste embedsmænd. Hvordan har sammensætningen af den ledende gruppe af personer ændret sig over årene i takt med væksten i den lokale offentlige sektor, der i sig selv er et omfattende undersøgelsesfelt. Litteratur og medier er rig på eksempler på sognekonger, lokale matadorer, levebrødspolitikere og teknokrater. Er der noget om snakken, eller er det muligt at pege på folk, der ofrede sig for fællesskabet? En lokal magtelite har også kunnet trues udefra. Hvordan har kompetenceafgrænsningen mellem kommune, amt og stat udviklet sig? Her har kommu-

nalreformen sikkert udgjort det mest markante brud. Interview-metoden er også her nødvendig, og en undersøgelse af den lokale presse vil kunne øge dokumentationen.

For det fjerde er det nødvendigt i en kortlægning af de lokalpolitiske mønstre at undersøge den politiske kommunikation. Hvilke kanaler kunne lokalpolitikeren gøre brug af i 1945, og hvordan har vilkårene for cirkulation af politiske budskaber ændret sig lokalt? Mange lokalsamfund vil i 1945 have kunnet benytte sig af fire-blad-systemet, mens de fleste lokalsamfund i dag kun har adgang til én lokalavis og evt. nogle ugeaviser. Måske kan der være tale om en lokalradio og regionalt TV.

Dertil kommer ændringen i de metoder, politikerne anvender for at nå vælgerne. I 1945 dominerede det politiske foredrag og lejlighedsvis nogle disciplinerede socialdemokratiske demonstrationer. I dag er populistiske metoder hyppigt anvendt i alle partier. F.eks. lod en ung venstre-kandidat til det seneste byrådsvalg i Odense sig beskyde med negerboller på gågaden med den begrundelse, at vælgerne skulle kunne få afløb for deres politiker-lede! Han blev valgt. Et interessant spørgsmål er, hvordan offentlighedsbegrebet har ændret sig siden 1945: kan der iagttages en anden måde at bruge plakater på? Er annoncerne blevet en mere dominerende del af den lokale presse? Er til gengæld fremmødet ved vælgermøderne blevet svækket?

For det femte, hvordan har Danmarks internationalisering påvirket det lokalpolitiske liv? Kan der spores en tendens til, at der i takt med internationaliseringen er sket en opprioritering af lokalbevidsthed, knyttet til det helt nære samfund og evt. til det regionale? Hvordan har lokalsamfundet reageret på flygtninge og fremmede, og hvilke forbindelser er der mellem intensiveringen af de internationale kontakter – bl.a. med ansættelse af kommunale lobbyister i Bruxelles – og EF-egnudsviklingsprojekter i danske udkantområder? Hvordan har den øgede kommunikation og fremmedsprogsundervisning påvirket unges tilbøjelighed til at bruge den lokale dialekt?

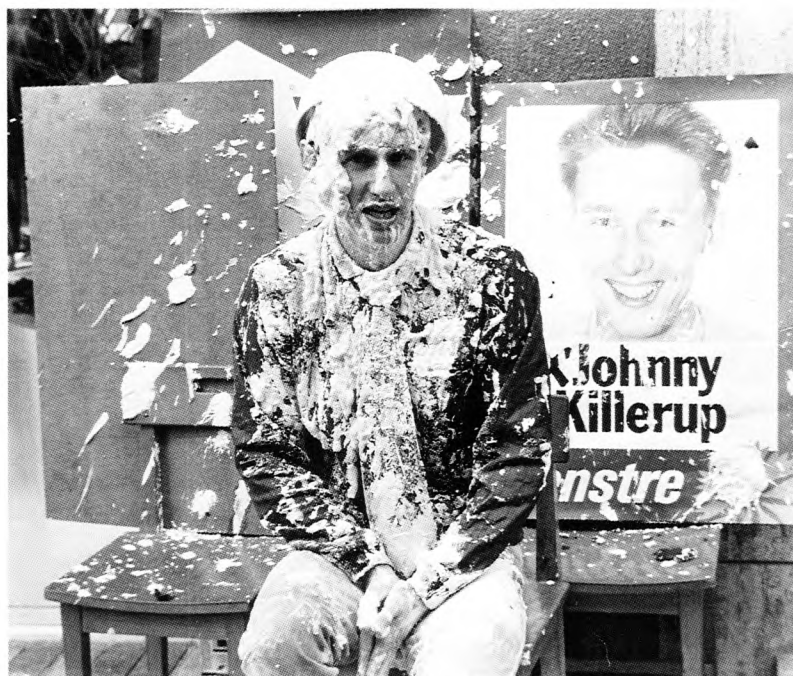

Fig. 8: Johnny Killerup valgt i Odense Kommune.

I den sammenhæng må det også undersøges, i hvilken udstrækning amerikaniseringen har påvirket lokalsamfundet. Hvordan påvirkede hjemmeværnet, Atlantpagtmedlemskabet og Europabevægelsen de lokalpolitiske horisonter, og i hvilken udstrækning påvirkede de antikommunistiske holdninger lokale socialisters muligheder for at vinde tilhængere?

Uformelle lokalpolitiske kræfter

Ved uformelle kræfter i den lokale politiske udvikling forstår vi forhold, der ikke i positivistisk forstand kan måles og vejes, men som alligevel er en del af virkeligheden. Vi vil pege på nogle områder og aspekter, der med fordel kunne tages op til undersøgelse i en lokal sammenhæng. I hvilken udstrækning kan der spores eksempler på politisk nepotisme? Hvis dette fænomen har eksisteret, har det sjældent været artikulert, men nogle ansættelser har nok været afhængige af partibogen. Det er i hvert fald en opfattelse, mange giver udtryk for, men måske er denne påstand mere et udtryk for misundelse, og i mange tilfælde er

det i sagens natur vanskeligt at afgøre. Hvilken sammenhæng er der mellem de religiøse bevægelser og det lokalpolitiske liv?

Og hvad med interesseorganisationernes indflydelse? Igen kan det være vanskeligt at gennemføre en egentlig dokumentation, og samtaler, interviews og erindringer vil være det dominerende kildestof. For at få kulegravet disse aspekter kan det være hensigtsmæssigt at undersøge, hvordan mejeribestyrer, præst, brugsforeningsuddeler, skoleinspektør og sygekassekasserer er blevet ansat. Hvilke kredse støttede ansættelse, og hvem var imod – og i givet fald hvorfor?

Det ville desuden være interessant at undersøge, om der var/er en sammenhæng mellem det sociale netværk og de lokalpolitiske mønstre. Har der været en tendens til, at de politiske modsætninger i 1940'erne i højere grad var bestemmende for, hvem man kunne omgås privat, end tilfældet er idag? I hvilken grad har ungdomsoprøret omkring 1968 sat skel i ungdommens lokalpolitiske engagement?

Oplysningsforbundene er formelt partitilknyttede. Kan der spores en tendens til, at oplysningsarbejdet er blevet mere eller min-

dre politiseret siden krigen? En analyse af undervisningstilbud og synspunkter, hentet fra f.eks. Søren Eigaard m.fl.: *Aftenskolens historie i Danmark*, 1987, vil sammen med interviews kunne kaste lys over denne side af de lokale arbejder.

I 1945 fandtes der ingen græsrodsbevægelser. De dukkede op i løbet af 1970'erne. En betydelig del af ungdommens politiske arbejde flyttede fra partiernes ungdomsafdelinger til en eller flere græsrodsbevægelser, der i modsætning til partierne kun havde én sag at kæmpe for. Det er derfor vigtigt i kortlægningen af det lokalpolitiske netværk at undersøge den lokale tilslutning til græsrodsbevægelser. Aviserne er en vigtig kilde til dette. Her er der skrevet om demonstrationer, og en analyse af læserbreve i den lokale avis vil sikkert kunne tegne et mønster med hensyn til argumenter og personer bag de enkelte bevægelser.

Handlemuligheder

Den personlige historiske erindring vil for en overvejende del af de nulevende danskere være knyttet til det halve århundredes samfundsudvikling, der er behandlet i de foregående afsnit. I modsætning til besættelsesårene har denne samtidshistorie kun i begrænset omfang været genstand for historisk forskning. Det skyldes formentlig, at det er forbundet med særlige vanskeligheder at give sig i kast med den nære fortid. Den manglende adgang til de statslige arkiver er vel især et problem for de forskere, der ønsker at fokusere på Slotsholmens aktiviteter. Mere afgørende er måske det problem, der knytter sig til at etablere den distance og det overblik, der er nødvendigt for at formulere frugtbar hypoteser. Endelig vil der være en naturlig tilbageholdenhed overfor at betrede et minefelt, hvor vidner og aktører går lyslevende rundt. Ikke mindst på lokalt niveau kan denne tilbageholdenhed blive en afgørende hindring.

Trods disse blokeringer er det af vital betydning, at den danske samtidshistorie bliver udforsket, og at det kommer til at foregå ikke

alene som universitære forskningsprojekter, men også får karakter af bred folkelig lokalhistorisk aktivitet. Udviklingen har på flere måder været så omkalfatrende, at det er på høje tid at få fastholdt det svundne.

Dansk folkelig og national identitet vil blive sat på en hård prøve i 1990'ernes europæiseringsproces. En bredt funderet udforskning af og debat om den nære fortid kan blive en væsentlig identitetsskabende faktor og dermed af stor kulturpolitisk betydning.

De nuværende voksen-generationers erfaringer må gøres historiske ved at blive knyttet til et udviklingsmønster både på lokalt og nationalt niveau. En historisk begrundet bevidsthed må omfatte både det lokalt særegne og det typiske.

Tiden må være inde til at sætte en bevægelse i den retning i gang. Der findes et betydeligt både folkeligt og videnskabeligt potentiale omkring de lokalhistoriske arkiver, de kulturhistoriske museer og hele netværket af lokalhistoriske foreninger. Samtidig er der på universitetsinstitutter og forskningscentre projekter undervejs, som fra forskellige synsvinkler sigter mod at kaste lys over samtidshistorien.

Kunne der etableres kontakt mellem de to niveauer, ville det være et afgørende bidrag til en dynamisk udvikling. Det forudsætter først og fremmest *synliggørelse* af igangværende og kommende aktiviteter og det fordrer kommunikation og debat. Såvel *Fortid og Nutid* som *Journalen* ville være egnede medier.

De nødvendige økonomiske ressourcer er jo aldrig til stede før man begynder at argumentere overfor de bevilgende instanser. Den nye *folkeoplysningslov* og *kulturfonden* vil være oplagte muligheder.

Blandt de mange mulige aktivister i et projekt »samtidshistorie« må man pege på en særlig gruppe med en helt speciel motivation og særdeles relevante erfaringer, nemlig de mange »unge« pensionister. De har selv gennemlevet den moderne Danmarkshistorie og er så at sige specialister på deres eget livsområde. Gennem studiekredse under faglig og pædagogisk kompetent vejledning vil de være i stand til at yde væsentlige bidrag til såvel *indsamlingsarbejdet* (interviews, erindringer,

billeder, kvartersundersøgelser m.v.) som *formidlingsarbejdet* (udstillinger, udsendelser i lokalradio og regionalt TV, dias-serier, publikationer mv.).

Som al anden kulturaktivitet vil det udvikle de aktive selv, og det vil give modtagerne – ikke mindst de yngre generationer – igangsættende oplevelser. Ligesom den globale og nationale historie har den lokale samtidshistorie til formål at øge den enkeltes omvendelsesforståelse og dermed styrke handlingsberedskabet.

En omfattende samtidshistorisk kulturformidling ville være et væsentligt bidrag til udvikling af den kollektive historiske bevidsthed, danskerne ikke kan undvære.

Fortegnelse over den i artiklen omtalte litteratur:

- Arkiv nr. 8*, 1980.
Boligform og livsstil, Arv og Eje, 1989.
Bøgh, Charlotte og Claus B. Olsen (red.): *Lokalsamfundsforskning: tendens og perspektiver*, 1989.
Christensen, Palle Ove: *En livsform på tvangsauktion*, 1982.
Danmarkshistorie, bd. 8, Gyldendal, 1990, v. Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger.
Dansk politik under forandring 1945–85, udg. af Forskningssekretariatet, 1987.

- Dansk Socialhistorie, bd. 7. Velfærdsstaten 1940–78*, 1980, v. Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen.
Det danske Landbrugs Historie IV, 1914–88, 1988, v. Erik Helmer Pedersen.
Ehlers, Søren (red.): *Historie og lokalsamfund*, 1990.
Hansen, Svend Aa.: *Økonomisk vækst i Danmark II, 1914–70*, 1974.
Højrup, Thomas: *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, 1982.
Johansen, Hans Chr.: *Industriens vækst og vilkår 1870–1973*, 1988.
Tage Kaarsted, (red.): *Odense bys Historie, bd. 10. Storby og servicecentrum, 1945–88*.
Larsen, Marianne: *Gæt hvem der elsker dig*, 1989.
Møller, Per Grau: *Fra landsby til soveby. Landbybyggelsen og dens økonomiske og kulturlandskabelige forudsætninger på Fyn 1770–1965*, 1990.
Møllgaard, Johannes: *Landbrugets livsformer*, 1984.
Mørch, Søren: *Den ny Danmarkshistorie*, 1982.
Nellemann, George: *Dagligliv i Danmark i vor tid*, bd. 1, 1988 og bd. 2, 1989.
Nielsen, Henning (red.): *Aftenskolenes historie i Danmark*, 1987.
Schmidt, Erik Ib: *Behøver vi at nå det hele?* 1990.
Schmidt, Erik Ib: *24 timer i døgnet*, 1990.
Schmidt, Povl: *Hendes ansigt i ethvert pigeansigt*, 1987.
Schmidt, Povl: *Dit billede i min sjæl*, 1988.
Solvang, Gunner: *Husmandsliv. En etnologisk skildring af livsvilkårene i Rønhavekolonien på Als 1925–80*, 1984.
Sørensen, Jens Smærup (red.): *Danske omgivelser, en topografisk antologi*, 1985.
Zenius, Marianne: *Landbokvinden i det 20. århundrede*, 1982.